

Sisällys

ALKUSANAT	11
Anna-Liisa Lämsä	

TARINA EPÄTOIVOSTA: JANNEN LAPSUUS JA NUORUUS.....	15
Anna-Liisa Lämsä	

Osa 1

Mitä pahan olon taustalla voi olla?

YHTEISKUNNAN MUUTOS JA ELÄMÄN RISKIT	21
Anna-Liisa Lämsä	
Perhe-elämän muutokset	21
Koulutus- ja työurien yksilöllistyminen.....	24
Murtunut vanhemmuus.....	28
Nykyajan orvot ihmiset	30
LASTEN JA NUORTEN SUHDE KOULUUN	33
Anna-Liisa Lämsä	
Koulukokemukset.....	34
Kouluun suhtautumiseen vaikuttavia tekijöitä	35

Tavanomaiset oppilastyypit.....	44
Suhtautumistavan pysyvyys ja muutoksen mahdollisuudet	52
Koti, koulu ja katu lasten ja nuorten kasvuympäristöinä.....	55
KIUSAAMISEN MUODOT JA ULOTTUVUUDET	59
Anna-Liisa Lämsä	
Mitä kiusaamisella yleensä tarkoitetaan?.....	59
Koulukiusaaminen	62
Nettikiusaaminen	65
Rakenteellinen väkivalta ja kaltoinkohtelu.....	66
Kiusaamisen vaikutukset kiusattuun	70
Kiusatusta kiusaajaksi	71

Osa 2

Miltä paha olo todella tuntuu?

MINÄ, KIUSATTU PIKKU TYTTÖ	75
Anna-Liisa Lämsä (toim.)	
Kokemuksia koulukiusaamisesta.....	75
Kiusaamiseen puuttuminen koulussa	76
Kiusaamisen kehän murtuminen	78
Miten kiusaamiseen tulisi puuttua?	79
Minän haavojen paraneminen ja oman polun löytäminen.....	79
POIKANI KALLE, KIUSATTU KIUSAAJA.....	81
Anna-Liisa Lämsä (toim.)	
Aina syntipukkina.....	81
Miksei kukaan osaa auttaa Kallea?.....	83

MATKA KOULUKIUSATUSTA ERITYISOPETTAJAKSI	85
Lea Veivo-Lempinen	
Epämiellyttävien tilanteiden välttäminen.....	85
Kipeitä muistoja ala-asteelta	86
Avun saamisen vaikeus.....	88
Mitä menetin?	90
Mitä sain?	92
Työni opettajankouluttajana ja koulutuspäällikkönä.....	93
 KIUSATUN LEIMA JA ITSETUHOINEN ELÄMÄNTAPA	 97
Anna-Liisa Lämsä, Liisa Kiviniemi ja Maija-Leena Pönkkö	
Haavoittavat elämäkokemukset	97
Kiusatuksi tuleminen.....	99
Leimautuminen.....	102
Itsensä leimaaminen	104
Itsetuhoinen elämäntapa	105
Auttamisen mahdollisuuksia	108
 NUORTEN OMAT KOKEMUKSET PSYYKKISESTÄ PAHOINVOINNISTA JA PARANEMISESTA	 111
Liisa Kiviniemi	
Menetykset ja turvattomuuden tunne.....	111
Erilaisuuden kokemus.....	113
Elämää rajoittavat sairaudet	115
Lähiyhteisöjen tuen merkitys	116
Nuoren selviytymistä edistävät seikat.....	118

NUORET JA STRESSI	121
Riina Karvonen	
Psyykkinen uupumus kasvuiässä	121
Erot kyvyssä käsitellä stressiä	122
Suorituspainheet.....	124

Osa 3

Miten pahan olon saisi pois?

KAIKILLA AIKUISILLA ON KASVATUS- JA HUOLENPITOVASTUU	129
Maija-Leena Pönkkö	
Kiusaaminen eettisenä kysymyksenä	129
Vanhempien ja muiden aikuisten vastuut	130
Yhteinen arvoperusta.....	132

PERHEEN MAHDOLLISUUDET SAADA LAPSELLE JA NUORELLE AMMATTIAPUA.....	135
Maija-Leena Pönkkö	
Lapsen ongelmat koko perheen ongelmina	135
Psykiatrinen hoitoketju	137
Hoitoketjun toimivuus perheiden näkökulmasta.....	139
Hoitoketjun toimivuus ammattilaisten näkökulmasta	140
Perheet tarvitsevat lisää tietoa	141

MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ LAPSEN JA NUOREN KASVUN TUKEMISESSA.....	145
Maija-Leena Pönkkö ja Raili Tervonen-Rossi	
Tukiverkostot apuna nuoren aikuistumisessa.....	145
Nuoren näkökulmasta verkoston näkökulmaan	146

Yhteistyön eteneminen	148
Esimerkki nuoren Marjan tukemisesta	149
Moniammatillisen yhteistyön edellytykset.....	155
KEINOJA STRESSIN HALLINTAAN	159
Riina Karvonen	
Kasvaminen yhteisön jäsenenä	159
Uudenlaisten selviytymiskeinojen etsiminen	162
Mitä rentoutuminen on?	163
Toiminnalliset menetelmät	165
Rentoutuminen itsetuntemuksen välineenä.....	170
KIVASSA KOULUSSA EI KIUSATA!	173
Tuija Tuomisto, Christina Salmivalli ja Elisa Poskiparta	
Tehokkaat työvälineet kiusaamisen lopettamiseksi	173
Kokonaisvaltainen ohjelma.....	175
Ikäkauteen soveltuva tapa käsitellä kiusaamista.....	176
Työryhmä selvittää kiusaamistapaukset.....	178
Materiaali kouluille ja vanhemmille	180
KiVa Koulu toimii!	181
KiVasta Koulusta pysyvä käytäntö	182
SOSIAALISESTI HAAVOITETUN	
NUOREN KOHTAAMINEN JA KASVUN TUKEMINEN	185
Anna-Liisa Lämsä ja Sari Takala	
Kirjoantilooppi luokassa.....	185
Sosiaalisen traumatisoitumisen vaikutukset nuoreen	187
Välittävä aikuinen nuoren kasvun tukijana.....	189
Ratkaisukeskeinen työote nuoren kasvun tukemisessa	191

NUOREN AITO KOHTAAMINEN	197
Lea Veivo-Lempinen	
Miksi aitoa kohtaamista tarvitaan?	197
Aidon kohtaamisen edellytykset ja tunnusmerkit	202
Aikuisen ja nuoren välinen kasvatussuhde.....	206
Tavoitteena nuoren kannustaminen elämässä eteenpäin.....	208
Vastuunkannon jakaminen	211
AUTTAJAN TYÖHYVINVOINTI.....	215
Lea Veivo-Lempinen	
Mistä voimia kaikkeen tähän?	215
Muuttuva opettajuus	219
TOIVO KAIKKIEN VOIMAVARANA	223
Anna-Liisa Lämsä ja Liisa Kiviniemi	
Toivon merkitys lasten ja nuorten elämässä	223
Läheiset ihmiset toivon vahvistajina.....	225
Ammattilaisten tuki	228
Kannattelevat verkostot.....	229
Toivon vahvistaminen ja ylläpitäminen	231
TARINA TOIVOSTA:	
JANNEN NYKYISYYS JA TULEVAISUUS.....	235
Anna-Liisa Lämsä	
Kirjoittajat.....	237
Lähteet.....	243
Liite	
Esimerkki rentoutusharjoituksesta	249